

Constantin IVANOV
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chişinău)

CONSIDERAȚII ASUPRA CONCEPTULUI DE „ARHETIP”

The concept of `archetype`

Abstract: In this article, we aim to outline some definitions of the concept of **archetype**. We should emphasize, however, that the mythological and philosophical charge, obliges us to be circumspect in formulating a definite statement, thus avoiding the risk of limiting it to certain particularities that will favour only a certain domain of knowledge. For this purpose, we will search the first contexts that include the term of archetype, but in order to exclude some semantic ambiguities, we will resort to the elucidation of the etymon from which the word was formed and on which the concept was founded. Our effort does not aim at exhaustive understanding of the concept as such or its theoretical implications, but only the understanding of certain semantic characteristics that determined its choice.

Keywords: archetype, concept, notion, semantic features, signifier, signified.

Rezumat: În articolul de față ne propunem să ne oprim și să comentăm unele definiții, dintre cele mai cunoscute, ale conceptului de **arhetip**. Ținem să subliniem însă că tocmai încărcătura mitologico-filosofică, pe care o are acest concept ne obligă să fim circumspecți în formularea unor judecăți categorice, evitând astfel riscul să-l limităm la unele particularități ce vor favoriza doar un anumit domeniu de cunoaștere. Pentru aceasta, vom urmări primele contexte ale apariției noțiunii de arhetip, dar, pentru a înlătura unele ambiguități semantice, vom recurge și la deslușirea etimonului de la care s-a format cuvântul și pe care s-a fondat conceptul respectiv. Efortul nostru nu vizează înțelegerea exhaustivă a conceptului ca atare sau a implicațiilor sale teoretice, ci doar înțelegerea anumitor caracteristici semantice ce-au determinat alegerea lui.

Cuvinte-cheie: arhetip, concept, noțiune, particularități semantice, semnificant, semnificat

Mai întâi de toate, înțelegerea conceptului de arhetip necesită o deslușire a constantelor lingvistice și semantice care îl consacră ca pe un concept, dar și ca pe un procedeu cognitiv cu o profundă capacitate de abstractizare a unor adevăruri universale sau imagini primordiale. La mijloc este vorba de o percepere mult mai complexă a ceea ce presupune de fapt conceptul de arhetip. Pe parcursul secolelor acest concept a dobândit o mulțime de conotații, căpătate/atribuite în diferite contexte culturale și istorice.

Sunt sensuri și semnificații care se deschid din interpretarea acestor contexte, dar și din viziunea hermeneutică adoptată pentru lecturarea acestui ansamblu de semnificații/conotații. Din considerentele date vom insista asupra unei deslușiri de bază a modului în care arhetipul a devenit o categorie de referință în sistemul uman de cunoaștere, lucru care ne va permite în continuare să evităm limitarea doar la o singură, reductivă definiție generală. Orice limitare, în acest sens, ar însemna o știrbire a profunzimilor lui și o îngustare a orizonturilor hermeneutice oferite, lipsindu-ne de siguranța unui suport terminologic valid și eficient.

Vorbim despre un concept ale cărui accepțiuni se întind pe o scară temporală milenară, având în spate diverse și nuanțate căutări ale cunoașterii umane. E un fapt ce ne întărește convingerea că el nu poate fi restrâns doar la un sens oarecare ori, după cum afirmă Corin Braga, „conceptul (de arhetip) este cu mult mai amplu și nu se identifică accepțiunii pe care i-au dat-o Jung, Eliade, Durand sau oricare alt gânditor și filosof actual. Este adevărat, tocmai longevitatea lui l-a supus unui proces de amplificare și inflație, care a dus la erodarea unor contururi și profiluri bine tăiate și la încărcarea lui cu cele mai felurite conținuturi și înțelesuri” (2006, p. 274-275). Textul de față comportă mai degrabă un caracter de informare, fără pretenția unei definiri conceptuale exhaustive proprii, oprindu-ne doar la delimitările interpretative multiple oferite de diversele domenii ale culturii, filozofiei, teologiei etc.

Acestea fiind spuse, să urmărim acum încărcăturile ideatice și semnificațiile simbolice ale ceea ce numim „arhetip”, încercând să-i identificăm conținutul conceptual până ca acesta să fi fost exprimat printr-un semnificant. În sensul său implicit, conceptul de arhetip, nu și termenul denumit, apare în interpretările celebrului exeget Philo Judaeus din Alexandria asupra primelor pasaje din cartea *Geneza* și expuse pe larg în „De opificio mundi”. Acesta identifică sursa unei imagini prime de la care toate au luat ființă. Astfel, pasajul din *Geneza* 1:26, „Să facem om după chipul nostru, după asemănarea noastră...”, pentru Philo din Alexandria servește drept o bună premisă de formulare a tezei sale prin care toate cele create poartă în sine imaginea lui Dumnezeu, *imago Dei* (Image of God) (1981, p. 21). Potrivit acestei interpretări, tot ce nu exista până la actul Genezei ca ființă umană avea deja „înscrisul” („chipul și asemănarea”) în tipologiile deja existente ale lui Dumnezeu. Cu alte cuvinte, la început a fost „Începutul”, tiparul-prim de la care au pornit toate. Chiar dacă în subtextul acestei logici putem întrevedea unele caracteristici pe care le-ar exprima conceptul de arhetip, nu putem vorbi încă de semnificatul termenului propriu-zis, ci doar de un semnificant în care se conțin *in nuce* tipare pre- și supra- existente. Or, în această suprapunere de semnificații și interpretări a faptului că omul, dar și Creația în totalitatea ei, a luat ființă după modelul divin-prim, ne duce la ideea că această *protoformă* ar trebui identificată tot în urma unor observații interpretative, și de ce nu, în urma unei „gândiri hermeneutice”, precum o numește, bunăoară, Luigi Pareyson.

Nu vom insista pe o abordare mai largă a conceptului, care, desigur, îl putem identifica și la Platon, Aristotel, Sfinții Părinți ș.a. Subliniem doar că abia la începutul secolului al XVII-lea nevoia tiparelor prime de a ieși din aria virtualităților lor

nenumite se concretizează într-un concept noțional concret. Nu putem exclude însă nici faptul că ar mai fi putut exista și alți termeni care să desemneze procesele prime sau tiparele originare de la care universul ar fi putut să ia ființă. La mijloc e același sens al căutării și identificării în Dumnezeu a primelor tipare cosmogonice, numite prin cuvântul *arhetip* de filosoful Francis Bacon. În „The two books of the proficience and advancement of learning, divine and human”, la 1605, acest mare gânditor scria următoarele:

*„First therefore, let us seek the dignity of knowledge in the **archetype** or first platform, which is in the attributes and acts of God, as far as they are revealed to man, and feisty be observed with sobriety; wherein we may not seek it by the name of learning; for all learning is knowledge acquired, and all knowledge in God is original: and therefore we must look for it by another name, that of wisdom or sapience, as the Scriptures call it.”* (1808, p. 73)

Or, cel mai interesant lucru e că termenul „arhetip” propus de Bacon apare în contextul unde însuși termenul nou propus ar cere o precizare semantică care să i se asocieze fie în logica expunerii, fie în subînțelesul conceptului ca atare. Așa că termenul „arhetip” din textul original are cel puțin o echivalare semantică pe care autorul o propune prin sintagma „or first platform”. Spre bucuria noastră, avem tradusă această lucrare a lui Bacon și în limba română, însă echivalarea semantică a termenului „arhetip” consemnată de autor nu e atât de pronunțată în traducerea românească precum este în varianta din engleză. În varianta românească, apărută la editura Humanitas (2012), pasajul la care facem referire este tradus în felul următor:

*„Să căutăm înainte de toate demnitatea cunoașterii în **arhetipul** primului ei model: în atributele și faptele lui Dumnezeu, în măsura în care acestea sunt revelate omului și pot fi observate cu sobrietate, doar că nu trebuie căutate sub numele de învățătură. Orice învățătura este o cunoaștere dobândită; însă orice cunoaștere a lui Dumnezeu este originară, de aceea trebuie să căutăm pentru ea un alt nume, cel de sapiență sau de înțelepciune, după cum o numesc scripturile.”* (Bacon, p. 127-128)

Chiar dacă în traducerea românească avem o sintagmă construită după un model cu accente tautologice de sens, destul de bine răspândit în expunerile din limba română, și anume „arhetipul primului ei model”, avem totuși întărit înțelesul primar pe care conceptul de „arhetip” l-ar presupune și ar putea desigur să se impună ca un termen ce-ar desemna o succesiune de însușiri și accepții atributive. Dar un termen, precum este cel de „arhetip”, poate exprima toată profunzimea conceptuală și gama semantică a unei expresii atât de incomprehensibile pe care marii gânditori au conceput-o sub diferite forme, exprimând însă aceiași matrice ontologică?

Ei bine, termenul-concept propus de Bacon pentru a exprima sau chiar a defini tiparul prim al divinului și al umanului nu s-a impus decât doar într-un context destul de nefavorabil pentru el, precum este bunăoară pomenit la Sir Thomas Browne, în 1658,

atunci când explică semnificația, dar și importanța schimbării numelui lui Avram în Avraam și a soției sale Sarai în Sara, bazându-se pe deducții lingvistice cu semnificații numerologice. Atragem atenția doar la fraza în al cărui context apare cuvântul „arhetip”:

„So that being sterill before, he recived the power of generation from that measure and mansion in the *Archetype*; and was made conformable unto Binah.” (1927, p. 192)

Marca semantică ce o presupune termenul „arhetip” se înscrie în cazul de față, și anume în contextul în care apare citatul nostru din Sir Thomas Browne, într-o formulă mai puțin conceptuală, cât mai degrabă stereotipică. Pentru că aici termenul „arhetip” este întrebuițat pentru a defini un caracter tipic, nu unul substanțial sau ontologic. Din aceste considerente tindem să credem că C. G. Jung a fost motivat să preia acest termen-concept, dar și specificațiile ce îl desemnează anume în contextul citatului ce apare la Browne, și nu altul, peste care și-a construit atât de bine demersurile sale analitice despre formele tipice, care apar în inconștientul colectiv, abordat însă dintr-o perspectivă mitico-filosofică. Abordarea care l-a și consacrat ca atare și care a devenit un concept-cheie în studiile psihanalitice. Astfel, că datorită lui C. G. Jung, termenul „arhetip” a devenit foarte popular.

Este evident că Jung nu doar a consacrat acest termen, dar a și îndrăznit să transfere încărcătura semantică a ceea ce nu putea fi numit nici de Platon, Aristotel, Sf. Augustin, filosofii neoplatonici și, desigur, scrierile lui Dionisie Areopagitul, asupra unui unic concept-noțiune. Cel din urmă, Dionisie Areopagitul, a presupus doar, în „Despre numele divine”, un model de ființare primordială, însă acest model nu a fost denumit nici chiar prin asociațiile semantice ale noțiunii de „fire” cu cea a plămuirii prototipice în tiparele căreia autorul încadrează „binele” (1996, 150-157). Or, tocmai C. G. Jung este cel care insistă, nu doar să numească ceea ce încă nu era numit printr-un termen consacrat sau să exprime ceea ce nu era/nu putea fi exprimat, ci și să facă această latură, a identificării elementelor prime, să devină un model de analiză a unor dimensiuni psihice ale individului și ale colectivităților umane, inspirat, desigur, din acele *ideae principales* ale Sf. Augustin, dar și de „Urbilder” (urtumliches Bild) „imaginile primordiale” pe care le-a identificat Jacob Burckhardt în celebra lucrare a lui Goethe *Faust* (Shamdasani, 2005, 298). Cu toate acestea, C. G. Jung, nu este cel ce a propus acest termen de „arhetip”, el doar este cel care a identificat complexul sonor (semnificantul) care a constituit suportul asupra căruia a fost transferată încărcătura semantică a ceea ce presupunea a fi „arhetipul” (semnificantul). Cuvântul „arhetip” era deja indexat în dicționarele limbii engleze. Mai mult chiar, apare și într-un dicționar etimologic, ceea ce ne face să presupunem că el era încetățenit deja în vocabular cu mult înaintea elaborării teoriei lui C. G. Jung despre arhetip și inconștientul colectiv. În „An etymological dictionary of the english language” editat în 1882 de către Walter W. Skeat cuvântul „arhetip”, respectiv în engleză „archetype”, apare cu asocierea expresă a semnificației redată prin sintagma „the original type” (1882, p. 32).

Dar nici până acum nu putem fi siguri de faptul cum a pătruns cuvântul „arhetip” în limba română. Desigur, nu ne referim aici prin ce filieră lingvistică, deși se știe foarte bine că el a fost preluat prin filieră franceză (archétype). Cel mai interesant este că acest fapt s-a produs fie prin sfera terminologică, precum e cea psihanalitică, fie prin limbajul comun

împrumutat sub auspiciu neologic, exprimând noțiuni specializate, precum se întâmplă din adesea, nevoia de conceptualizare și problematizare filosofică. Cert însă e faptul că prima datare lexicografică în limba română a cuvântului „arhetip” o găsim în „Dicționarul limbii românești” din 1939 al lui August Scriban, cărui doar i se încearcă o tălmăcire după principiul perifrazei, unde unui cuvânt i se oferă din lexicul comun alte cuvinte ce-l pot substitui ca alternativă lingvistică, nu și ca substitut al sensului sau al semnificației. Cuvintele pe care le propune A. Scriban drept alternativă de înlocuire a cuvântului arhetip sunt: „model”, „original” și „prototip” (1939, p. 120). Pentru o înțelegere primară, s-ar putea accepta în mod convențional transferul încărcăturii semantice a cuvântului arhetip pe cele trei cuvinte propuse de A. Scriban, „model”, „original” și „prototip” după principiul sinonimiei parțiale, dacă nu chiar contextuale. Însă în acest caz vom putea vorbi doar de un clișeu lingvistic, nu și de latura sa conceptuală sau de potențialul său ideatic. Cu toate acestea nu putem trasa niște linii directe care să indice cu certitudine semnificantul unui concept care nu are încă un termen consacrat într-un domeniu sau altul de cercetare.

Or, tocmai încărcătura mitologico-filosofică pe care am identificat-o și care presupunem că ar avea-o arhetipu în ansamblul său, adică al semnificantului și al semnificatului, ne determină să nu ne avântăm atât de repede în a-i formula o definiție. Cu aceasta vom risca să-i subtitrăm doar unele specificații ce vor favoriza un anumit domeniu de cunoaștere și vom pune într-un con de umbră, cum s-ar exprima bunăoară Blaga, celelalte domenii de cunoaștere, care desigur pot contribui la plenitudinea corelată a înlăturării tuturor ambiguităților semantice ce pot apărea. Ca o bună metodă de interpretare a semnificației, putem recurge și la deslușirea etimonului însuși de la care s-a format noțiunea/cuvântul „arhetip”, asta doar pentru a înțelege anumite particularități semantice ce-au determinat alegerea lui, nu și înțelegerea exhaustivă a conceptului ca atare.

Așadar, cuvântul „arhetip” a fost constituit având drept procedeu de formare terminologică construcția tematică din rădăcinile savante greco-latine. Chiar dacă nu putem exclude faptul că semnul lexical „arhetip” ar fi putut deriva din substantivul latin *archetypum*, totuși cert este că la baza etimonului latinesc sunt două elemente lexicale preluate din limba greacă clasică: ἀρχή (archê) și τύπος (týpos). Prin urmare, avem fie substantivul grecesc ἀρχέτυπος (archétypos), ceea ce înseamnă, potrivit „An etymological dictionary of the english language”, „stamped as a model”(model/tip inițial) (1882, p. 32), fie avem adjectivul ἀρχέτυπος, ο, ον (archétypos, o, on), ceea ce ar însemna „primul modelat”, „primul plămădit”, „primul făcut” sau, cu alte cuvinte, „cel dintâi/întâiul”.

Pentru a observa și alte particularități etimologice ale termenului latin *archetypum*, cu echivalent de referință al cuvântului grecesc ἀρχέτυπος (archétypos), îi putem analiza fiecare element în parte. Însă cel mai potrivit lucru ar fi să deslușim mai întâi cel de-al doilea element al termenului – τύπος (týpos). În greaca clasică, prin substantivul ὁ τύπος (ho týpos) se înțelegea înfățișarea exterioară a cuiva (chipul) sau a unor lucruri, cu alte cuvinte se înțelegea reprezentarea materială sau materia propriu-zisă (corpul) ce definește un ansamblu de trăsături fizice ale unor lucruri, precum ar fi: chip, figură, imagine, formă, tipar ș.a.

Cu sensul figurat substantivul ὁ τύπος (ho týpos) poate defini o virtute sau un exemplu/pildă demn(ă) de-a fi urmat(ă) sau mostră ce întrunește aproape toate caracteristicile unui ansamblu specific de situații spre a putea fi ilustrate, precum ar fi: model, exemplu, pildă, paradigmă, ilustrație ș.a. Un alt înțeles al substantivului ὁ τύπος (ho týpos) reprezintă în sine un ansamblu de indicii ale unor fapte, acțiuni și lucruri ce nu mai sunt de față sau nu se mai produc la momentul dat, ci doar elementele probatorii ale faptului că au fost aici sau că s-au produs, precum ar fi: semn, urmă, amprentă, pecete, cicatrice, dâră ș.a. Or, acest triplu aspect semantic a lui ὁ τύπος (ho týpos) pe care l-am deslușit, ne oferă deja mai multe instrumente conceptuale ce ne vor ajuta pe viitor nu să definim arhetipul, ci să-i identificăm cât mai multe particularități specifice, datorită cărora conceptul dat a devenit operațional într-un domeniu sau altul de cercetare. Prin urmare, pentru o accepție operațională vom presupune în mod convențional că prin cuvântul ὁ τύπος (ho týpos) putem defini totalitatea de indicii factologice ce ne permite să afirmăm că un anume „ceva” sau „cineva” a luat ființă (adică este deja/este creat), și totodată e forma materială ce ne demonstrează că invizibilul și poate inexprimabilul a căpătat o figură sau o formă specifică. Totuși, până la urmă e un chip prin care se poate afirma existența a ceea ce însuși chipul definește ca atare sau ceea ce vădește însuși conturul.

Alteceva este cu primul element ce formează etimonul latinesc *archetypum*. Acesta este de fapt și cuvântul ce-l putem identifica în celebra sintagmă din debutul Evangheliei după Ioan, „Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος” (En **archē** ēn ho logos) – „La **început** era Cuvântul” (trad. D. Cornelescu din Evanghelia după Ioan 1:1) și care a devenit un concept de referință în exprimarea teologică a unor dogme religioase tocmai prin încărcătura semantică ce-a căpătat-o de-a lungul timpului, datorită tradiției exegetice a textului evanghelic. Astfel, forma în dativ, respectiv singular, a substantivului feminin grecesc ἀρχή, -ῆς, ἡ (arkhē, -ēs, he) de la Evanghelia după Ioan 1:1, nu indică începutul unui fapt anume, ci elementul prim care accentuează preeminența asupra celorlalte elemente ce-au luat ființă ulterior, respectiv subînțelege superioritate asupra creației ca natură ontologică (adică cauză), nu ca un element creat înaintea celorlalte.

După cum am observat, substantivul ἀρχή, -ῆς, ἡ (arkhē, -ēs, he) din debutul Evangheliei după Ioan înseamnă „început”, iar în contextul dat ar mai putea însemna „cauză” sau „principiu”. Pe când adjectivul format de la aceeași rădăcină ἀρχαῖος, α, ον (archaios, a, on) înseamnă „vechi”, „străvechi”, „de demult” sau echivalentul etimologic în limba română, preluat prin filieră franceză, „arhaic”. Iar cu referire la elemente, evenimente și personaje emblematice, cuvântul grecesc ἀρχαῖος, α, ον (archaios, a, on) figurează mai degrabă cu sensul de „primordial”, aproape sinonim cu „antic”, preluat de la fr. „antique”, respectiv din lat. „antiquus” (DELR).

Într-o altă ordine de idei, aceeași rădăcină de la care avem substantivul grecesc ἀρχή, -ῆς, ἡ (arkhē, -ēs, he) formează verbul grecesc ἀρχω (árkhō) „a merge în frunte, a comanda” (DELR), întâlnit în unele pasaje biblice cu sensul de „a cârmui”, „a domni” precum în Evanghelia după Marcu 10:42 și Romani 15:12 (Carrez, 1999, p. 49).

Or, tocmai de la acest sens al verbului ἄρχω (árkhō) am căpătat prefixul ce formează cuvintele *arhiepiscop*, *arhimandrit*, *arhiereu* etc., ceea ce prin definiție „exprimă ideea de superlativ sau de preeminență” (DELR). Astfel, prefixul ἄρχ- (árkh-) a ajuns să exprime, în genere, cel mai înalt grad al clerului, adică arată superioritatea din punctul de vedere al importanței, arătând, prin urmare, faptul că se află înaintea celorlalți, adică „sus pusă”, deasupra tuturor cu scopul de a cârmui, dar și de a indica modelul la care se poate raporta o anumită comunitate din punctul de vedere al reprezentării și nu neapărat al subordonării. După aceeași construcție lingvistică avem substantivul Arhanghel format de la etimonul grecesc ἀρχάγγελος, ου, ό (arkhángelos, ou, ho), adică „căpetenia îngerilor”, format, după cum ne dăm bine seama, de la gr. ἄγγελος ου, ό (ággelos, ou, ho), iar pentru a arăta superioritatea asupra celorlalți îngeri a luat prefixul ἄρχ- (árkh-). Astfel, adunând aceste particularități semantice sugerate de deslușirile etimologice pe care le-am expus, observăm că primul element ce formează etimonul conceptului de „arhetip” nu doar arată întâietatea, ci și superioritatea asupra a celui de-al doilea element ce formează etimonul latin *archetypum*, adică ὁ τύπος (ho týpos).

Din cele spuse până acum, am identificat unele particularități conceptuale a ceea ce numim a fi ca atare „arhetip”, analizând unele contexte în care se putea vorbi despre ceea ce-l reprezintă tocmai înaintea faptului de-a fi reprezentat printr-o noțiune specifică. Până și istoricul acestui termen este după modelul semnificantului său, adică dacă vorbim de termenul „arhetip” ca formă de reprezentare și de însușire a unui semnificat, atunci acesta apare mult mai târziu, iar înaintea sa au fost ideile ce prefigurau doar niște semnificații. Or, după cum am observat, însuși termenul de „arhetip” presupune ideea preexistentă care încă nu are un corespondent material, este încă necreată, adică încă nu a luat ființă, pentru că ideea este singurul element ideal care se ridică deasupra tuturor, este forma ideală și poate rămânea ideală atâta timp cât încă nu a luat o formă materială. De aceea înțelegem mai degrabă prin conceptul de „arhetip” elementul premergător tuturor formelor, modelelor, tiparelor – niște constante ideatice superioare acestora. Prin urmare, înțelegând „arhetipul” anume în asemenea tipare conceptuale putem observa unele corespondențe între teoria lui C. G. Jung despre arhetipuri și cea a teoriei formelor a lui Platon. Astfel, dacă teoria jungiană despre imaginile tipice preexistente ce formează inconștientul colectiv și, respectiv, se răsfrânge în inconștientul individual, vine parcă să deslușească viziunile lui Platon despre *eidos*-ul (εἶδος) transcendental.

Și tocmai acest fapt ne demonstrează că pentru deslușirea tuturor accepțiilor și chiar a profunzimilor conceptuale ale noțiunii/termenului de „arhetip”, trebuie cercetat până la și după Jung, nu doar de la Jung încoace, adică în limitele teoriei jungiene a arhetipurilor, pentru că în așa mod, după cum ar spune Corin Braga, vom „arunca la canal, odată cu apa din copaie, și copilul terminologic, cel de *arhetip*” (2006, p. 274). De altfel, Ioan Petru Culianu a delimitat trei sensuri ale termenului de arhetip (cităm prin apud din lucrarea „Mitul Cosmogonic...” de Lucia Afloroaiei): „(1) arhetipul ca *prototip*, un sens morfologic obținut prin descrierea unor fapte religioase; (2) arhetipul ca *nucleu preformativ* sau ca model ontologic, asemeni ideilor lui Platon (acest sens ar avea o valoare ontologică și religioasă); (3) arhetipul ca o *categorie preformativă* ce ține de

inconștientul colectiv și totodată de conștiință (acest sens al termenului ar fi de inspirație jungiană)” (2009, p. 95). Așa că sensul care s-a desprins din analiza etimologică a termenului ca atare îl regăsim și în delimitările pe care le face Culianu, mai cu seamă cu sensul de *nucleu preformativ* sau ca model ontologic, care se aseamănă cu cel al ideilor lui Platon. De fapt, Eliade era adeptul acestui sens al termenului de „arhetip”. El mărturisește în „Încercarea labirintului” următoarele: „Am greșit dând cărții mele *Le Mythe de l’Eternal Retour* subtitlul «Arhetipuri și repetare». Riscam să creez confuzie cu terminologia lui Jung. Pentru el, arhetipurile sunt structuri ale inconștientului colectiv. Iar eu foloseam acest cuvânt referindu-mă la Platon și la sfântul Augustin: îi dădeam sensul de «model exemplar» - dezvăluit prin mit și reactualizat prin rit” (1990, p. 140).

Prin această inferență am încercat să evidențiem unele aspecte conceptuale a ceea ce numim și poate fi numit, adică subînțeleles, de fapt prin „arhetip”, dar și de a putea extinde aria de investigare a termenului ca atare și, respectiv, implementarea unui model de analiză după simbioza conceptuală de referent ce poate să exprime toată profunzimea ideatică, dar și semantică, a unei expresii atât de incompreensibile pe care fiecă domeniului de cunoaștere l-a putut concepe sub diferite forme, dar care să exprime în fond aceleași matrice ontologice greu de cuprins. O astfel de abordare a „arhetipurilor” ca niște constante ideatice superioare oricăror forme sau tipare, adică modele superioare formelor sau sunt anterioare oricăror forme – forme/modele ideale sau perfecte, ar justifica o cercetare în domeniul literar artistic. Pentru că putem vorbi despre un produs literar ca a fi o operă de artă doar dacă imaginile regăsite în acel univers imaginar sunt cât mai aproape de aceste „constante ideatice”, în așa mod în care aceste imagini literare devin o presupusă „formă” a ceea ce este mai presus de formă, adică ARHETIPUL. Prin definiție, o operă de artă presupune un grad înalt de originalitate, iar dacă aceasta se apropie de acel original tipar (tipar/model de origine, de originare), produsul imaginației (opera literară) este numit pe bună seamă „operă de artă”/formă ideală, deschisă de cele mai multe ori diferitor/tuturor modele(lor) de interpretare. Evident că nu am avut pretenția că ne aprofundăm în infinita varietate a nuanțelor teoretice ale noțiunii de „arhetip”. Nu am urmărit aceasta. Mai degrabă am efectuat un exercițiu de verificare a unor aspecte ce pot avea prin determinările semantice o posibilă aplicabilitate în cercetarea literar-artistică, fără a i se putea imputa nimic atât termenului ca atare, cât și metodei pe care acesta o presupune – metoda de analiză arhetipală, cunoscută și ca mitocritica (cu unele distincții).

Referințe bibliografice:

1. AFLOROAIEI, Lucia. *Mitul Cosmogonic. Variante românești și interpretări actuale*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2009, 314 p.
2. *An etymological dictionary of the english language*. Edytor by Walter W. Skeat. Oxford: At the Clarendon Press, 1882, 799 p.
3. BACON, Francis. *Cele două cărți despre excelența și progresul cunoașterii divine și umane*. Traducere din engleză și comentarii de Dana Jalobeanu și Grigore Vida, studiu introductiv de Dana Jalobeanu. București: Editura Humanitas, 2012, 502p.

4. BACON, Francis. *The two books of the proficience and advancement of learning, divine and human*. London: Printed by J. M'Creery, for T. Payne, Pall Mall, 1808, 443 p.
5. BRAGA, Corin. *De la arhetip la anarhetip*. Iași: Editura Polirom, 2006, 287 p.
6. BROWNE, Sir Thomas. *Hydriotaphia 1658*. New York: Payson & Clarke Ltd, 1927, 202 p.
7. *Dicționar grec-român al Noului Testament*. Maurice Carrez și Francois Morel. Traducere de Gheorghe Badea. București: Editura Societatea Biblică interconfesională din România, 1999, 323 p.
8. DIONISIE AREOPAGITUL, Sfântul. *Opere complete*. București: Editura Paideia, 1996, 287 p.
9. ELIADE, Mircea. *Încercarea labirintului*. Traducere și note de Doina Cornea. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1990, 163 p.
10. PHILO. *Volume I*. Translated by F. H. Colson and G. H. Whitacher, edited by G. P. Goold, ph.d. London: Harvard University Press, 1981, 484 p.
11. SCRIBAN, August. *Dicționarul limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaisme, neologisme, provincialisme)*. Iași: Institutul de arte plastice „Presa Bună”, 1939, 1448 p.
12. SHAMDASANI, Sonu. *Jung and the Making of Modern Psychology: The Dream of a Science*. Cambridge: University Press, 2005, 405 p.